

Hvordan studerer stud. polit'ere?

AF ANDERS OLGAARD¹

1. I september 1955 foretoges en undersøgelse blandt de statsvidenskabelige studerende i København til belysning af, hvordan de gennemfører deres studium. Hensigten var at skaffe et erfaringsmateriale om omfanget af erhvervsarbejde, daglig studietid og studieform, tidsskriftlæsning o. s. v., som kunne danne baggrund for en del af den diskussion om studiet, som fra tid til anden foregår inden for polit'ernes verden.

Den, som sammenligner undervisningen ved fakultetet i dag med forholdene for blot 6—7 år siden, vil formentlig spørge, om fremskridtene siden da ikke er så betydelige, at man efterhånden er nået meget nær de ideelle tilstande. Rigtigt er det, at der er sket meget i denne korte periode. Antallet af lærere er forøget, således at afdelingen nu disponerer over knap 20 lærere, incl. undervisningsassistenter m. v.; (i dette tal er dog medregnet de lærere, der varetager undervisningen i statistik og sociologi). Samtidig er undervisningen blevet forbedret på væsentlige punkter, bl. a. ved den nye form for de mundtlige øvelser (de tidligere seminarer).

2. I Norge har man igennem snart mange år haft en meget livlig debat om det socialøkonomiske studium. Som et resultat heraf nedsattes i 1954 en studieordningskomite. I dette arbejde deltog såvel repræsentanter for fakultetet som økonomer ansat i ledende stillinger, både i administrationen og i det private erhvervsliv. Komiteen afgav rapport i 1956². De punkter, der nævnes i rapporten som »ønskemål«, der i øjeblikket ikke er fuldt opfyldt, giver samtidig et godt indtryk af de problemer, der trænger sig på også i forbindelse med det statsvidenskabelige studium i Danmark. Komiteen skriver (pag. 214 a. s.):

»A. Vi mener det vil være ønskelig om en kan få øket betydelig tilgangen av nye studenter til det sosialøkonomiske studium.

B. En bør ta sikte på å få redusert den uforholdsmessig store frafallsprosenten ved studiet.

1. Biträdande lärare ved Lunds Universitet.

2. Gengivet i Statsøkonomisk Tidsskrift, hefte 3, 1956, pag. 205—36.

Hvordan studerer stud. polit'ere?

AF ANDERS OLGAARD¹

1. I september 1955 foretoges en undersøgelse blandt de statsvidenskabelige studerende i København til belysning af, hvordan de gennemfører deres studium. Hensigten var at skaffe et erfaringsmateriale om omfanget af erhvervsarbejde, daglig studietid og studieform, tidsskriftlæsning o. s. v., som kunne danne baggrund for en del af den diskussion om studiet, som fra tid til anden foregår inden for polit'ernes verden.

Den, som sammenligner undervisningen ved fakultetet i dag med forholdene for blot 6—7 år siden, vil formentlig spørge, om fremskridtene siden da ikke er så betydelige, at man efterhånden er nået meget nær de ideelle tilstande. Rigtigt er det, at der er sket meget i denne korte periode. Antallet af lærere er forøget, således at afdelingen nu disponerer over knap 20 lærere, incl. undervisningsassistenter m. v.; (i dette tal er dog medregnet de lærere, der varetager undervisningen i statistik og sociologi). Samtidig er undervisningen blevet forbedret på væsentlige punkter, bl. a. ved den nye form for de mundtlige øvelser (de tidligere seminarer).

2. I Norge har man igennem snart mange år haft en meget livlig debat om det socialøkonomiske studium. Som et resultat heraf nedsattes i 1954 en studieordningskomite. I dette arbejde deltog såvel repræsentanter for fakultetet som økonomer ansat i ledende stillinger, både i administrationen og i det private erhvervsliv. Komiteen afgav rapport i 1956². De punkter, der nævnes i rapporten som »ønskemål«, der i øjeblikket ikke er fuldt opfyldt, giver samtidig et godt indtryk af de problemer, der trænger sig på også i forbindelse med det statsvidenskabelige studium i Danmark. Komiteen skriver (pag. 214 a. s.):

»A. Vi mener det vil være ønskelig om en kan få øket betydelig tilgangen av nye studenter til det sosialøkonomiske studium.

B. En bør ta sikte på å få redusert den uforholdsmessig store frafallsprosenten ved studiet.

1. Biträdande lärare ved Lunds Universitet.

2. Gengivet i Statsøkonomisk Tidsskrift, hefte 3, 1956, pag. 205—36.

C. En bør ta sikte på å gjøre studiet mer tilfredsstillende og givende for gjennomsnittsstudentene.

D. Med hensyn til de ferdigutdannede økonomers kvalifikasjoner, mener vi at en styrkelse av deres konkrete kunnskaper og praktiske innsikt er ønskelig.«

Den foreliggende undersøgelse har ikke taget sigte på at skaffe et baggrundsmateriale til belysning af mulighederne for at realisere alle disse ønskemål her i landet. Den har begrænset sig til at belyse, hvorledes de studerende faktisk gennemfører studiet, således som det i øjeblikket er tilrettelagt. Spørgsmål om antal fag og deres fordeling, pensum m. v. er derfor ikke behandlet i det følgende; undersøgelsen belyser således hovedsagelig pkt. C ovenfor. Som et eksempel på, at de øvrige ønskemål også er aktuelle hos os, skal der dog indledningsvis gøres nogle bemærkninger vedrørende tilgangsproblemet her i landet.

Mens knap 70 studenter årligt påbegyndte det statsvidenskabelige studium i 1948 og 1949, har tilgangen siden 1953 kun andraget godt 20 årligt¹. Imidlertid var tilgangen til studiet unormalt høj sidst i fyrrerne; en sammenligning må derfor tage mellemkrigsårene med i billedet. Tilgangsforholdene i de sidste 30 år er belyst i tabel 1. Antallet af potentielle studerende — 18 årige — har i efterkrigsårene været en smule lavere end for den sidste krig som følge af relativt små fødselstal i trediverne. Det har dog ikke forhindret en stadig vækst i studentertallet, der stort set er fordoblet siden slutningen af tyverne. Men samtidig har tilgangen til Københavns universitet været stagnerende eller måske endda snarest faldende. Selv om man naturligvis må tage oprettelsen af Århus universitet samt etableringen af en række andre former for højere uddannelse i betragtning, er det dog ganske be-

Tabel 1. Antal 18 årige, antal studenter og studerende siden 1927.

Årlige gennemsnit	Antal 18-årige (anslået)	Antal studenter ialt	Heraf immatrikulert ved Kbhvns. Universitet	Heraf påbegyndt det statsvidenskabelige studium	stud. polit'ers andel af samtlige nyimmatrikulerede (pct.)
1927—30.....	64.000	1600	1060	33	3,1
1931—34.....	61.000	1700	860	40	4,6
1935—38.....	64.000	1900	830	31	3,7
1947—50.....	58.000	2800	1030	53	5,1
1953—56.....	60.000	3100	790	23	2,9

1. I årene 1953—56 påbegyndte hhv. 22, 26, 20 og 23 studenter det statsvidenskabelige studium.

mærkelsesværdigt, at kun ca. 25 pct. af studenterne er blevet immatrikuleret ved Københavns universitet i de senere år mod to trediedele i slutningen af tyverne. Medvirkende hertil er sikkert den øgede andel kvindelige studenter, men en nærmere drøftelse af disse problemer falder iøvrigt uden for rammerne af nærværende undersøgelse.

Tilgangen til det statsvidenskabelige studium har gennemgående udviklet sig på samme måde som den samlede tilgang til Københavns universitet. Nedgangen siden fyrrerne har dog været særlig udpræget for de statsvidenskabelige studerendes vedkommende, og deres andel af de immatrikulerede studenter har i de sidste år nået et minimum. Det samlede antal statsvidenskabelige studerende, der kulminerede sidst i fyrrerne med knap 400, er som følge heraf reduceret til 250. Fortsætter tilgangen til studiet i nogle år på det nuværende niveau, vil antallet af stud. polit'er formentlig komme helt ned på omkring 150 — man skal tilbage i tyverne for at finde et tilsvarende lavt tal. Samtidig må man forudse, at det årlige kandidatantal i de kommende år vil blive reduceret fra det niveau på godt 30 årligt, der har været det sædvanlige i de senere år, til 10—15 kandidater årligt. Ikke mindst på baggrund af, at cand. polit'erne i de senere år vistnok i stigende omfang har fundet beskæftigelse i private erhvervsvirksomheder, er det mere end tvivlsomt, om man hermed vil være i stand til fremover at dække efterspørgselen.

3. Den undersøgelse af studieformen, der her skal refereres, blev gennemført på grundlag af anonyme besvarelser af spørgeskemaer, omdelt i en undervisningstime i september 1955 både blandt 1. dels- og 2. dels studerende. 127 studerende deltog i besvarelsen, svarende til godt 40 pct. af samtlige studerende ifølge immatrikulationslisten. I bearbejdelsen indgik dog kun 38 1. dels- og 70 2. dels-besvarelser; de øvrige måtte af forskellige grunde udskydes¹.

Formålet med spørgsmålene var at skaffe et overblik over, hvad de studerende foretog sig i *forårssemestret 1955*. Indledningsvis fik de studerende imidlertid forelagt 13 spørgsmål af mere kundskabsmæssig karakter, der skulle give et indtryk af deres almindelige orientering inden for områder, der har tilknytning til studiet. I tabel 2 er resultaterne heraf resumeret for de spørgsmål, hvor svarene var mest karakteristiske.

Besvarelserne som helhed tyder ikke på, at de studerende følger den økonomiske udvikling særlig nøje; 2. dels besvarelserne er dog i langt de fleste tilfælde bedre end svarene fra de 1. dels studerende. Den tydeligste

1. En nærmere redegørelse for undersøgelsens tilrettelæggelse og gennemførelse findes i den fuldstændige rapport, der foreligger stencileret. Da undersøgelsen baseredes på oplysninger blandt studerende om, hvad de foretog sig i det foregående semester, er deres forhold i eksamenssemestret ikke belyst.

Tabel 2. Besvarelsen af kundskabsspørgsmål.

Spørgsmål	Procentvis fordeling af svarene					
	1. dels studerende			2. dels studerende		
	rigtigt	delvis rigtigt	galt	rigtigt	delvis rigtigt	galt
Hvilke partier er i øjeblikket repræsenteret i regeringen.....	70	—	30	94	—	6
Hvem er Kai Lindberg?.....	27	27	46	38	24	38
Hvor store er de årlige danske forsvarsudgifter? ...	32	5	63	52	28	20
Hvad er sterling-kursen?.....	60	16	24	67	22	11
Hvornår ændredes den sidst?.....	3	5	92	20	39	41
Hvor ofte offentliggøres Nationalbankens balance? .	49	30	21	62	30	8
Nævn tre poster på Nationalbankens balance, der er særligt økonomisk relevante?.....	40	30	30	58	32	10
Hvornår ændredes Nationalbankens diskonto sidst?	35	11	54	23	12	65
Hvor mange procent får man i effektiv rente ved køb af en kreditforeningsobligation i dag?.....	51	27	22	83	13	4
Hvad angiver saldoen på handelsbalancen?	65	13	22	58	13	29
Hvad bruges provenuet af væreskatten til?.....	11	—	89	46	—	54

undtagelse er kendskabet til, hvornår Nationalbankens diskonto sidst ændredes; det vidste en trediedel af de 1. dels studerende mod kun en fjerdedel af de 2. dels studerende. I betragtning af, at den seneste diskontoændring på besvarelestidspunktet kun var godt eet år gammel, kan svarene næppe kaldes imponerende. Det samme gælder kendskabet til, hvem Kai Lindberg er (han var blevet minister 3 uger tidligere) — hovedparten af de studerende, der svarede helt galt (og det gjorde knap halvdelen), havde forvekslet ham med professor Niels Lindberg på Landbohøjskolen.

At langt de fleste studerende vidste, hvilke partier der var repræsenteret i regeringen, kan ikke overraske; at nogle ikke vidste det, er mere bemærkelsesværdigt. I de fleste af de forkerte besvarelser var der øjensynlig sket en forveksling af folketing og regering, men i hvert fald 4 studerende, heraf 2, der havde bestået 1. del, troede, at der var to-parti-regering i 1955.

Den overvejende del af de 2. dels studerende opgav de årlige forsvarsudgifter til 800—1200 mill. kr., 8 1. dels studerende havde anslået dem til under 500 mill. kr. årligt. Hovedparten af såvel 1. dels- som 2. dels studerende angav sterlingkursen korrekt; næsten alle de 1. dels studerende troede, at den var ændret sidst i 1949, men flertallet af de 2. dels studerende var klar over, at da ændredes den i hvert fald ikke.

Knap halvdelen af de 1. dels studerende og op mod $\frac{2}{3}$ af de 2. dels studerende vidste, hvor ofte Nationalbankens balance offentliggøres, og en tilsvarende andel var klar over, hvilke oplysninger man kunne finde der.

Også kendskabet til det effektive renteniveau for kreditforeningsobligationer var ganske godt, især blandt 2. dels studerende.

Den påstand ses ofte fremsat, at det er svært at forstå økonomer, fordi de anvender for mange fagudtryk; at en trediedel af de studerende ikke vidste, hvad handelsbalancen er, tyder på, at der er noget om det!

Når endelig halvdelen af de 2. dels studerende mod kun 10 pct. af de 1. dels studerende var klar over, at provenuet af de forskellige skattearter ikke anvendes til hver sine bestemte formål, er dette jo et af de tydeligste eksempler på, at 2. dels studiet trods alt ikke gennemføres forgæves.

4. Den centrale del af undersøgelsen indledtes med spørgsmål vedrørende *studietidens længde*, opgjort som den allerede gennemførte studietid plus den forventede tid, der er tilbage til eksamen. Studietiden opgjort på denne måde vil formentlig blive kortere, end når man beregner den på grundlag af universitetets statistik, dels fordi kun den effektive studietid medregnes, dels fordi de studerende vel snarest er tilbøjelig til at undervurdere længden af den studietid, der er igen.

Der er ikke i forbindelse med undersøgelsen foretaget sammenligninger med studietiden tidligere, beregnet på grundlag af universitetets statistik. Det umiddelbare indtryk er imidlertid, at studietiden i hvert fald ikke er blevet forkortet i løbet af de senere år. Kun 4 1. dels studerende af ialt 38 regnede med at kunne nøjes med 2 år til at gennemføre 1. dels studiet, jfr. tabel 3; det er åbenbart efterhånden undtagelsen, at de studerende går op til 1. del efter 2 års studium, og med den frafaldsprocent, der som regel karakteriserer 1. dels eksamen, må den gennemsnitlige 1. dels studietid snarest anslås til op mod 3 års effektiv studietid.

Tabel 3. Studietidens længde.

Antal studerende	1. dels studiet	2. dels studiet
<i>Påregnet samlet studietid (år)</i>		
2.....	4	—
2 ¹ / ₂	23	—
3.....	5	7
3 ¹ / ₂	2	25
4.....	1	17
4 ¹ / ₂	—	14
5 og derover.....	—	5
Ved ikke.....	3	2
Samlet antal besvarelser.....	38	70

Ingen af de studerende regnede med at kunne gennemføre 2. dels studiet på mindre end 3 år, og kun en meget lille del ventede, at de kunne nøjes med det. $3\frac{1}{2}$ —4 år var det almindeligst planlagte. Den samlede effektive studietid skulle således i praksis sjældent være mindre end 6 år; 6— $7\frac{1}{2}$ år må vel anses for det almindeligste, og dette tal ligger måske endda i underkanten som følge af tilbøjeligheden til at undervurdere den resterende studietid.

5. Svarene vedrørende omfanget af *erhvervsmæssigt arbejde* skulle dels belyse, hvor stor rolle dette faktisk spiller, dels vise, om der er nogen sammenhæng mellem arbejdets omfang og studietidens længde m. v. Da det erhvervsmæssige arbejde varierer stærkt i løbet af studiet, er svarene i tabel 4 søgt opdelt også inden for hver af studiets 2 dele.

Tabel 4. Erhvervsmæssigt arbejde i foråret 1955.

	Antal besvarelser	Ugentlig arbejdstid, timer					ved ikke
		0	1—12	13—24	25—36	37—	
<i>2. del:</i>							
Næstsidste semester før embeds-							
eksamen.....	16	10	2	1	2	1	—
Statistiske øvelser afsluttet.....	27	5	1	4	11	6	—
Deltagere i statistiske øvelser.....	12	3	3	3	3	—	—
Endnu ikke deltaget i øvelser.....	15	5	1	1	7	1	—
2. del ialt.....	70	23	7	9	23	8	—
2. del procentvis fordeling.....	100	33	10	13	33	11	—
<i>1. del:</i>							
Studeret 3 semestre eller mere....	15	3	3	2	4	3	—
Studeret 2 semestre eller mindre (russer).....	23	6	3	2	10	—	2
1. del ialt.....	38	9	6	4	14	3	2
1. del procentvis fordeling.....	100	24	16	10	37	8	5

Både blandt 1. og 2. dels studerende havde næsten halvdelen arbejde i 25 timer ugentlig eller derover, svarende til, at i hvert fald alle eftermiddage var beslaglagt. De studerende tog arbejde straks fra begyndelsen af studiet; der var ingen tendens til, at man i rusåret klarede sig uden ekstra-jobs. Det eneste tidspunkt, hvor hovedparten af de studerende ikke havde arbejde af betydning, var i næstsidste semester før embedseksamen, hvor tiden beslaglagdes af den store opgave, samt i den tid, hvor de deltog i statistiske øvelser (materialet er dog spinkelt på det sidste punkt). Man må vel gå ud

fra, at de studerende også klarer sig uden arbejde i selve eksamenssemestrene, men materialet giver ikke mange oplysninger herom.

I modsætning til den øvrige undersøgelse omfattede spørgsmålene om erhvervsmæssigt arbejde hele det foregående år. Der viste sig da både for 1. og 2. dels studerende en tydelig tendens til, at det er de samme studerende, der fra semester til semester må have arbejde ved siden af studierne, dog med den modifikation, at det i vidt omfang lykkedes at slippe for arbejdet, mens man skrev stor opgave, læste til eksamen og deltog i de statistiske øvelser. På den anden side var det kun få, 10—20 pct., der slet ikke havde haft arbejde hverken i efteråret 1954 eller foråret 1955.

Der kan næppe lægges megen vægt på besvarelsen af spørgsmålet om, hvorvidt de studerende havde studiemæssigt udbytte af det erhvervsmæssige arbejde — det har man jo oftest ganske vanskeligt ved at bedømme. Det skal derfor blot noteres, at omkring en fjerdedel af de 1. dels studerende og godt halvdelen af de 2. dels studerende, der havde arbejde, mente, at de havde fagligt udbytte deraf.

Det er ikke muligt af svarene at vise en sammenhæng mellem studietidens længde og omfanget af erhvervsmæssigt arbejde, når bortses fra, at de studerende, der havde arbejde i mere end 36 timer ugentlig, regnede med en noget længere studietid.

6. Oplysningerne om *deltagelse i universitetsundervisningen* bød ikke på større overraskelser. Blandt 1. dels studerende var det mere almindeligt at følge universitetsundervisningen i borgerlig ret end at gå til manuduktion i faget; til gengæld fulgte ingen af de 2. dels studerende forelæsninger m. v. i offentlig ret. Også under forberedelsen til filosofikum var manuduktionen dominerende.

Det er vist en udbredt opfattelse, at den overvejende del af de studerende helt lader de økonomiske fag ligge under den første del af 2. dels studiet. Svarene tyder imidlertid ikke på, at dette er tilfældet. Hovedparten af de 2. dels studerende, som lige havde bestået 1. del, og godt halvdelen af dem, der deltog i de statistiske øvelser, fulgte undervisning i økonomiske fag. Det var dog meget sjældent, at de forberedte sig hertil.

Almindelig interesse for, hvad der foregår ved andre fakulteter, havde ikke givet sig udslag i deltagelse i forelæsninger m. v. på andre områder. Den eneste undtagelse var, at 2 studerende havde fulgt et kursus i matrixregning.

Materialet giver ikke noget godt indtryk af, hvor længe og hvor regelmæssigt undervisningen fulgtes. De fleste angav dog, at de havde fulgt den undervisning, de deltog i, til ende.

7. For at få indtryk af omfanget af de studerendes *forberedelse til undervisningen* spurgtes dels om hyppigheden heraf, dels om, hvor længe den i

givet fald varede. Man måtte på forhånd regne med, at besvarelsen ville give anledning til særlige vanskeligheder her. Dels er det vel ofte svært at huske, hvor meget man faktisk har forberedt sig, dels kan det volde vanskeligheder at indpasse de studerendes vidt forskellige læsevener i et fast skema.

Nogle hovedlinier kan dog aflæses af besvarelsene. Forberedelse var sjældent til 2. dels teorifag, hvor halvdelen af de studerende aldrig forberedte sig, og meget få gjorde det jævnlige. Lidt hyppigere var forberedelse til de »store« politikfag til 2. del. Gennemgående forberedte de studerende sig hyppigst til de undervisningsrækker, hvor deltagerantallet var mere begrænset.

Forberedelse var hyppigere blandt 1. dels end blandt 2. dels studerende, men det hænger måske sammen med, at eksaminationsformen i højere grad anvendes til 1. del. Undervisningsformen synes i hvert fald at spille en betydelig rolle for forberedelsens omfang; manuduktion gav således næsten altid anledning til regelmæssig forberedelse. — Endelig synes der at være en tendens til, at man forbereder sig mest, når undervisningen ret nøje følger en bestemt lærebog.

Varigheden af eventuel forberedelse var meget varierende, $\frac{1}{2}$ —1 times forberedelse pr. undervisningstime (når man forberedte sig) var det almindeligste, men spredningen var betydelig. Mere end 2 timers forberedelse forekom praktisk taget ikke blandt 1. dels studerende, men var ikke helt ualmindelig blandt 2. dels besvarelsene. Der synes at være en tendens til, at forberedelsestiden er længst i de fag, hvortil man hyppigst forbereder sig.

8. *Læsning sammen med kammerater* synes ikke at være særlig udbredt. Kun en fjerdedel af de 1. dels studerende og en femtedel af de 2. dels studerende havde deltaget heri. Man gennemgik oftest pensum. Oplysningerne om forberedelse er desværre ret ufuldstændige, men der er en tendens til, at man forbereder sig hyppigere og grundigere, når man læser med kammerater.

9. Oplysningerne om, hvor lang tid *deltagelse i øvelser* m. v. krævede, var også ret spredte. Næsten alle deltagerne i de statistiske øvelser angav dog, hvor lang tid de anvendte i forbindelse med besvarelsen af øvelsesopgaverne. Svarene fordelte sig jævnt mellem 10 og 30 timer ugentlig.

10. *Læsning af økonomisk litteratur*. De reservationer, der har været nødvendige ved vurderingen af svarene angående deltagelse i undervisningen, bliver ikke mindre ved bedømmelsen af oplysninger, givet i september, om omfanget af de studerendes læsning i forårssemestret. Vanskeligheden ved

at give udtømmende svar er dog formentlig størst, når læsningen har været omfattende, og det synes at have hort til sjældenhederne. Specielt for 2. dels besvarelserne må dog tages det forbehold, at den tid, der var til rådighed ved besvarelserne, desværre i nogle tilfælde viste sig at være for kort, og det har formentlig ikke mindst påvirket svarene vedrørende omfanget af læsning.

En opregning af, hvilke bøger og tidsskrifter de enkelte studerende havde læst, giver næppe noget godt udtryk for, hvor lang tid der ialt er anvendt til læsning på egen hånd. Til belysning heraf må man formentlig holde sig til svarene på spørgsmålet om, hvor lang tid der daglig anvendtes til læsning, jfr. punkt 17 nedenfor.

11. 30 1. dels studerende — tre fjerdedele af besvarelserne — anførte, at de havde læst bøger på egen hånd. Ret mange, nemlig 23, havde herunder beskæftiget sig med bøger uden for pensum, hovedsagelig inden for den litteratur, der i studievejledningen anbefales som kursorisk læsning.

Oplysningerne om de 2. dels studerendes læsning uden for pensum giver derimod et noget mistrøstigt billede, selv i betragtning af, at tiden til besvarelsen som omtalt i nogle tilfælde var for kort. Af de 70 studerende havde kun en trediedel læst bøger uden for pensum. Det lave tal er delvis en følge af, at de studerende, der ikke havde afsluttet de statistiske øvelser, praktisk taget kun havde læst pensum. Men det er på den anden side overraskende, at ikke engang halvdelen af de 2. dels studerende, der havde afsluttet statistiske øvelser, havde anført en bog uden for pensum, som de havde læst i det semester, undersøgelsen omfattede. (Læsning i forbindelse med stor opgave og økonomiske øvelser er dog holdt udenfor). — Fortegnelsen over de læste bøger giver ikke anledning til bemærkninger.

12. Til belysning af de studerendes *tidsskriftlæsning* spurgtes dels om, hvorvidt man jævnligt fulgte nye numre af økonomiske tidsskrifter, dels om, hvorvidt de studerende havde læst specielle artikler med relation til det gennemgåede stof.

På det sidste område var aktiviteten meget ringe. Kun 2 1. dels studerende (af 38) og 7 2. dels studerende (af 70) anførte artikler, som de havde læst efter anbefaling af lærere, som følge af litteraturhenvisninger under anden læsning m. v.

Halvdelen af de 1. dels studerende og en femtedel af de 2. dels studerende fulgte ikke nye numre af økonomiske tidsskrifter. Blandt de øvrige besvarelser begrænsede læsningen sig oftest til eet, måske to tidsskrifter. Kun 2 1. dels studerende og 5 2. dels studerende fulgte løbende mere end 2 tidsskrifter, jfr. tabel 5, der i det hele giver et tydeligt indtryk af, at tidsskriftlæsning bliver mere udbredt, efterhånden som studierne skrider frem.

Tabel 5. Tidsskriftlæsning.

Antal studerende	1. del	2. del	
		Ikke fuldført stat. øvelser	Fuldført stat. øvelser
<i>Antal tidsskrifter fulgt løbende:</i>			
0.....	20	9	6
1.....	10	13	21
2.....	6	4	10
3.....	2	—	4
4.....	—	—	1
Ikke oplyst.....	—	1	1
Ialt.....	38	27	43

Favorittidsskriftet var »Økonomi og Politik«, der læstes af 56 studerende ud af de 71, der fulgte tidsskrifter, jfr. tabel 6. »Nationaløkonomisk Tidsskrift« havde 39 læsere. Andre tidsskrifter havde en meget begrænset udbredelse. Kun 5 studerende fulgte udenlandske tidsskrifter, og af dem var der kun 2 — begge 2. dels studerende — der fulgte mere end eet.

Tabel 6. Tidsskriftlæsning.

Antal studerende	1. del	2. del		Ialt
		Ikke fuldført stat. øvelser	Fuldført stat. øvelser	
<i>Fulgt nye numre af:</i>				
Økonomi og Politik.....	12	14	30	56
Nationaløkonomisk Tidsskrift.....	13	7	19	39
Socialt Tidsskrift.....	3	—	3	6
Andre tidsskrifter.....	2	—	9	11

13. Oplysningerne om det omfang, hvori de studerende fulgte det *økonomiske stof i dagbladene*, tyder på flittig avislæsning. Kun 7 af de 108 besvarelser angav ikke dagbladslæsning; godt halvdelen læste derimod 2—3 dagblade daglig, jfr. tabel 7.

De foretrukne aviser var »Politiken«, »Information«, »Berlingske Tidende« og »Børsen«. Andre dagblade havde et væsentligt mindre publikum; de studerende er således i hvert fald ikke specielt »arbejder-orienterede«, hvad avislæsning angår.

Tabel 7. Læsning af økonomisk stof i dagblade.

Antal studerende	1. del	2. del	Ialt
<i>Læst antal dagblade:</i>			
0.....	3	4	7
1.....	8	16	24
2.....	16	19	35
3.....	6	19	25
4.....	3	11	14
Ved ikke.....	2	1	3
Ialt	38	70	108

Som det fremgik af besvarelsen af kundskabsspørgsmålene, forekommer det faglige udbytte af den omfattende avislæsning relativt beskedent. I samme retning peger specifikationer i svarene på, hvad man især fulgte med i blandt de økonomiske emner. Besvarelserne var her ret ufuldkomne, især dog blandt 1. dels studerende.

14. Knap en trediedel af de 1. dels studerende og knap halvdelen af de 2. dels studerende læste ikke *periodiske publikationer, der kommenterer den økonomiske udvikling*¹. Af de øvrige 82 studerende læste de 51 »Finans-tidende«. Derefter var der et stort spring ned til »Economist«, der kun havde 8 læsere.

15. Besvarelsen af spørgeskemaerne gav endelig oplysning om læsning af *periodiske statistiske publikationer*. Som man kunne vente, var det næsten udelukkende »Statistiske Efterretninger«, der anførtes, jfr. tabel 8; det læstes af tre fjerdedele af de studerende.

Tabel 8. Læsning af »Statistiske Efterretninger«.

Antal studerende	1. del		2. del	
	Læst 1 år eller mindre	Læst mere end 1 år	Ikke fuldført stat. øvelser	Fuldført stat. øvelser
Læst »Statistiske Efterretninger«..	10	13	24	31
<i>Heraf:</i>				
<i>anført antal tidsrækker, der fulgtes:</i>				
3 eller flere.....	5	7	6	14
1—2.....	3	1	13	12
0.....	2	5	5	5
Ikke læst »Stat. Efterretninger«..	13	2	3	12
Ialt.....	23	15	27	43

1. Under bearbejdelsen er »Økonomi og Politik« ikke medtaget her; det indgår blandt de »økonomiske tidsskrifter«, jfr. ovenfor under punkt 12.

Ca. halvdelen af de 1. dels studerende, der havde læst et år eller mindre, fulgte ikke »Statistiske Efterretninger«, men de øvrige studerende anførte næsten alle, at de læste det, dog med den bemærkelsesværdige undtagelse, at godt en fjerdedel af de 2. dels studerende, der var på vej til at afslutte deres studier, ikke anførte det som læst. (Måske som følge af, at de praktisk-statistiske øvelser ikke var indført, da de deltog i de statistiske øvelser?).

Det burde ikke volde vanskeligheder for de studerende, der faktisk læser »Statistiske Efterretninger«, at angive en række eksempler på talrækker, de fulgte udviklingen i. Det forekommer på den baggrund ret påfaldende, at mindre end halvdelen af de studerende i hver gruppe — og i de fleste grupper væsentligt under halvdelen — var i stand til at anføre 3 eller flere tidsserier, de fulgte.

16. Både blandt 1. og 2. dels studerende var det en ret usædvanlig foreteelse at deltage regelmæssigt i *møder om økonomiske problemer*. Halvdelen af de 1. dels studerende og to trediedele af de 2. dels studerende havde slet ikke været til sådanne møder, og kun 17 af de over 100 besvarelser anførte deltagelse i 3 møder eller flere. Kun Nationaløkonomisk Forening og Socialøkonomisk Samfund var nævnt af flere end 5 studerende, henholdsvis 18 og 17.

Tabel 9. Deltagelse i møder om økonomiske problemer.

Antal studerende	1. del	2. del	Ialt
<i>Deltagelse i antal møder:</i>			
0.....	19	47	66
1.....	5	8	13
2.....	6	3	9
3—.....	8	9	17
uoplyst.....	—	3	3
Ialt	38	70	108

17. *Sammenfatning*. Afsluttende blev de studerende spurgt om, hvor mange timer dagligt de anvendte, dels til deltagelse i undervisning m. v., dels til læsning på egen hånd incl. forberedelse. Besvarelsen heraf skulle, sammenholdt med oplysningerne om erhvervsmæssigt arbejde, gøre det muligt at give en sammenfattende beskrivelse af de studerendes forhold, selv om det utvivlsomt har været meget vanskeligt for de studerende at give korrekte og dækkende svar. Oplysningerne om deltagelse i undervisning er afstemt med de mere specificerede svar, der er refereret i det foregående, og overensstemmelsen har stort set været god — men derfor kan oplysningerne naturligvis godt være usikre.

Tabel 10. Daglig studietid, 1. del.

Antal studerende	Deltagelse i undervisn. m. v.		Læsning på egen hånd ¹	
	Læst 1 år eller mindre	Læst mere end 1 år	Læst 1 år eller mindre	Læst mere end 1 år
<i>Timer pr. dag:</i>				
0—1	3	3	3	1
1 ¹ / ₄ —2.....	2	2	7	2
2 ³ / ₄ —3.....	16	6	10	4
3 ³ / ₄ —4.....	2	4	1	3
over 4.....	—	—	2	4
ved ikke.....	—	—	—	1
Ialt.....	23	15	23	15

1. Incl. forberedelse.

De 1. dels studerende deltog normalt 2—3 timer dagligt i undervisningen; spredningen var størst for de studerende, der havde overstået rus-året. Læsning på egen hånd (incl. forberedelse) beslaglagde hyppigt et tilsvarende tidsrum, men ofte anvendtes dog længere tid til læsning end til deltagelse i undervisning. Således læste 6 af de 1. dels studerende mere end 4 timer dagligt, mens ingen fulgte undervisning i mere end 4 timer, (hvad de næppe heller havde mulighed for) jfr. tabel 10. Det var især blandt de lidt ældre studerende, at læsning på egen hånd krævede megen tid, og den daglige studietid synes da også at være noget længere for denne gruppe; halvdelen anførte en samlet daglig studietid på over 6 timer, mens den typiske studietid blandt besvarelsenerne vedrørende rus-året kun var 4—6 timer dagligt.

Det er muligt at konstatere en sammenhæng mellem samlet daglig studietid og omfang af erhvervsmæssigt arbejde, men den er så svag, at man næppe heraf kan slutte, at de studerende, der er nødt til at have arbejde, som følge heraf studerer væsentligt mindre end deres kammerater.

Også 2. dels studerende deltog hyppigst i undervisningen 2—3 timer dagligt, men antallet af undervisningstimer vekslede stærkt gennem studietiden; højst nåede det for deltagerne i statistiske øvelser, der ofte fulgte både undervisning i de økonomiske fag og i statistik, herunder statistik-manuduktion. Halvdelen af de studerende i denne gruppe oplyste da også, at de fulgte undervisning i mere end 3 timer dagligt. Efter afslutningen af de statistiske øvelser reduceres deltagelsen i undervisning, men den øges atter mod slutningen af studiet samtidig med udarbejdelsen af stor opgave.

Oplysningerne om de 2. dels studerendes læsning på egen hånd synes at tyde på, at de læser mest i de perioder, hvor de også følger undervisningen mest. Det er ret naturligt, da både de statistiske øvelser og den store opgave kræver meget hjemmearbejde.

Tabel 11. Samlet daglig studietid, 2. del.

Antal studerende	Endnu ikke deltaget i øvelser	Deltagere i stat. øvelser	Stat. øvelser afsluttet	Næstsidste semester for eksamen	Ialt
<i>Timer pr. dag:</i>					
0—2	2	—	—	—	2
2 ¹ / ₄ —4	2	4	7	—	13
4 ¹ / ₄ —6	9	1	11	8	29
6 ¹ / ₄ —8	2	2	3	4	11
over 8	—	4	4	3	11
ikke oplyst	—	1	2	1	4
Ialt	15	12	27	16	70
Gennemsnitlig daglig studietid, timer .	4,9	6,4	5,6	7,0	5,9

Den samlede daglige studietid, jfr. tabel 11, viser da også det samme mønster som beskrevet for undervisningens vedkommende. Den er længst, op mod 7 timer dagligt i gennemsnit, under udarbejdelsen af de statistiske øvelser og den store opgave. For alle 2. dels studerende under eet var den samlede daglige studietid derimod knap 6 timer.

I tabel 12 er endelig den samlede daglige studietid for de 2. dels studerende sammenholdt med omfanget af erhvervsmæssigt arbejde. Selv om tallene viser en betydelig spredning, er der dog en tydeligere sammenhæng mellem de to faktorer, end en tilsvarende tabel for de 1. dels studerende ville vise. Dels har de (ganske vist kun 8) studerende, der havde arbejde i mere end 36 timer ugentlig, en daglig studietid på kun godt 4 timer mod 6 timer i gennemsnit for alle de 2. dels studerende, dels nåede den gennemsnitlige studietid for de studerende uden arbejde helt op på 8 timer dagligt.

Tabel 12. Daglig studietid og erhvervsmæssigt arbejde, 2. del.

Antal studerende	Erhvervsmæssigt arbejde, timer pr. uge					Ialt
	0	1—12	13—24	25—36	37—	
<i>Daglig studietid, timer:</i>						
0—2	—	1	—	1	—	2
2 ¹ / ₄ —4	2	1	1	6	3	13
4 ¹ / ₄ —6	9	2	3	10	5	29
6 ¹ / ₄ —8	7	1	2	1	—	11
over 8	4	2	2	3	—	11
Ikke oplyst	1	—	1	2	—	4
Ialt	23	7	9	23	8	70
Gennemsnitlig daglig studietid, timer..	7,8	6,1	6,4	5,3	4,3	5,9

Da erhvervsstuderende som regel ikke anvender flere år på studiet end deres kammerater uden arbejde (jfr. pkt. 5), ville det herefter være nærliggende at slutte, at det erhvervsmæssige arbejde medfører reduceret studieaktivitet. En nærmere undersøgelse af besvarelserne støtter imidlertid ikke denne antagelse, men fører snarere til det resultat, at de erhvervsstuderende reducerer arbejdets omfang, eller indstiller det helt, i de kortere perioder, hvor studiet stiller de største krav (således under deltagelse i statistiske øvelser, udarbejdelse af stor opgave, eksamenslæsning m.v.). I den øvrige del af studietiden forhindrer det erhvervsmæssige arbejde dem ikke i at anvende lige så megen tid på studierne som deres kammerater uden arbejde.

Da det indsamlede materiale er ret begrænset, må denne konklusion dog snarere betragtes som en begrundet hypotese end som et dokumenteret resultat. Hvis konklusionen imidlertid er rigtig, peger den i retning af, at de studerende, der har arbejde, »sætter standarden«, således at de øvrige tilpasser sig hertil: Det erhvervsmæssige arbejde hos godt og vel halvdelen af de studerende medfører således et nedsat studietempo hos *samtliche* studerende.

18. En sammenfattende vurdering af oplysningerne om, hvad de studerende får ud af den tid, de anvender på deres studium, fører til et resultat, som nogle sikkert vil finde en smule trist. En væsentlig del af de studerende læser øjensynlig ikke stort mere, end hvad de anser for nødvendigt for at bestå eksamen, interessen for og kendskabet til de aktuelle økonomiske problemer er ofte ret begrænset (jfr. f. eks. besvarelserne m.h.t. indholdet af »Statistiske Efterretninger«), lige som det ikke er almindeligt, at undervisningen eller det obligatoriske pensum inspirerer til selvstændig læsning. Det sidste gælder især for de 2. dels studerende, hvor man vel ellers havde lov at vente den største aktivitet på dette område. Studiet betragtes åbenbart af mange studerende som et decideret brødstudium, hvis formål kun er at muliggøre ansættelse i stillinger, som ikke ville stå åbne uden embeds-eksamen. At omfattende erhvervsmæssigt arbejde ofte har en del af skylden for denne indstilling til studiet, forekommer meget sandsynligt.

Spørgsmålet bliver imidlertid, i hvor høj grad undervisningen skal imødekomme denne studieform hos de studerende. En udtømmende diskussion heraf vil formentlig føre for vidt; her skal blot peges på, at forelæsningsformen anvendt i forbindelse med undervisning, hvor tilhørerantallet er stort, og hvor deltagerne ikke forbereder sig (jfr. pkt. 7) i hvert fald ikke har kunnet aktivisere de studerende. Herved opstår der en alvorlig risiko for, at man får ulemperne ved det frie studium — upræcis tilegnelse af det elementære pensum — uden at opnå fordelene — opøvelse til selvstændigt arbejde med stoffet.

En udvidet anvendelse af eksaminatorieformen, således at hele 1. dels pensum og de centrale dele af 2. dels pensum gennemgås eksaminatorisk i

snæver tilknytning til lærebøgerne, ville sikkert af de studerende blive hilst med glæde, og den vil samtidig gøre det muligt for lærerne at komme i nøjere kontakt med de studerende. En forudsætning herfor er det imidlertid, at de enkelte hold kan begrænses, således at de i hvert fald ikke omfatter mere end 25—30 deltagere; en forøgelse af lærerantallet vil derfor blive nødvendig. Da de vigtigste fag både til 1. og 2. del i øjeblikket er dækkede m. h. t. lærebøger, vil det dog næppe være betænkeligt at overlade denne undervisning til yngre lærere. Samtidig skulle en bibeholdelse af de økonomiske øvelser samt af den store opgave sikre, at studiets selvstændige karakter ikke går tabt.

Det må imidlertid fremhæves, at en udvikling af studieformen i denne retning vil være meningsløs, hvis ikke deltagerne forbereder sig til undervisningen. Stiller erhvervsmæssigt arbejde sig i vejen herfor, og kan man ikke løse dette meget påtrængende problem på anden måde, må konsekvensen nødvendigvis blive, at de pågældende må reducere det antal undervisningstimer, de deltager i, så stærkt, at det bliver muligt for dem at forberede sig regelmæssigt. Der må derfor i givet fald skabes en mulighed for at sikre, at forberedelse faktisk finder sted. Nu er det åbenbart ud fra mange synspunkter uheldigt at øge det obligatoriske element i forbindelse med et universitetsstudium mere end højst nødvendigt. Alligevel vil man muligvis blive nødt til at indføre regler, således at f. eks. studerende, der gennem længere tid viser en fuldstændig mangel på kendskab til stoffet, kan udelukkes fra eksaminatorierne gennem kortere eller længere perioder. Måske burde man også begrænse adgangen for de studerende til at deltage i eksaminatorier mere end een gang inden for hvert enkelt fag.

En sådan udbygning af undervisningen skulle i højere grad end nu imødekomme »gennemsnitsstudenten«s behov¹. Samtidig ville den i nogen grad fritage professorerne for at anvende tid på at forelæse over egne bøger og derigennem gøre det muligt for dem i højere grad at tage sig af de studerende, der er interesseret i at komme dybere ind i problemerne. Erfaringen viser, at der altid er et — omend naturligvis begrænset — publikum for frivillige studiekredse, selv om emnet ligger på grænsen af pensum.

En udvikling efter disse linier er allerede begyndt i den senere tid, og der kan vel være grund til at ønske den fremmet. Om man skal gå så vidt, at eksamensfordringerne lettes for »brødstuderenterne«, samtidig med at der skabes en overbygning på studiet med henblik på at give de videnskabeligt interesserede adgang til en videregående uddannelse, får stå hen. Der er sikkert meget, som taler for en sådan opspaltning. Den anvendes iøvrigt i Sverige, og den norske komite foreslår, at man også indfører den i Oslo.

1. I den norske betænkning er man inde på lignende betragtninger, idet man fremhæver behovet for »en mer systematisk og regelmæssig gennemgåelse av pensumstoff i forskjellige fag enn det som nå gis«. (p. 235 a.s.).